

L'escoltisme, pont d'unió entre la renovació pedagògica de principis del segle XX i la modernització de l'educació en la Transició

PARAULES CLAU:
associacions
juvenils, mètodes
educatius

El Grup d'Estudis d'Història de l'Educació de la UIB ha documentat els diversos intents d'influir en el procés de socialització i formació del jovent i com solament pogueren reeixir les iniciatives que saberen donar veu als joves mateixos

KEYWORDS:
youth groups,
educational
methods

Introducció

Els grups de recerca respectius sobre Història de l'Educació de les universitats de València, Barcelona, Girona i les Illes Balears enllestiren ja fa anys un projecte en comú: elaborar una història de l'educació que abastàs els territoris de parla catalana. A partir d'aquest projecte general, ben prest els investigadors s'adonaren de la importància dels moviments juvenils a l'hora d'explicar certes dinàmiques socials que es presentaven entre els diferents territoris, des de l'escoltisme a diferents moviments impulsats per l'Església catòlica.

Fou així que sorgí una línia de recerca específica i centrada en l'associacionisme juvenil, els objectius bàsics de la qual eren establir aquelles relacions entre els diferents territoris de parla catalana i la influència dels distints moviments que sorgiren a l'estranger, tant a Europa com als Estats Units.

Les investigacions realitzades a Espanya sobre l'associacionisme juvenil s'havien centrat fins aleshores en el vessant més polític i organitzatiu, però no en el vessant educatiu, tot i que, com diu el doctor Bernat Sureda "no és possible separar uns aspectes dels altres, ja que el model educatiu que estalona una associació es reflecteix en la seva estructura organitzativa i en les relacions entre els seus membres".

Les aportacions dels moviments associatius a la renovació educativa i, en general, a l'evolució dels fets educatius no és un tema que hagi merescut per part

*Un jovenísim
boy scout
mallorquí.
Fotografia presa
l'any 1915.*

“La higiene y la instrucción allíanse cada vez más para educar a las generaciones nuevas...”. Així començava la crònica periodística de la revista Blanco y Negro el 1913 sobre una colònia escolar anglesa.

dels historiadors l'atenció que mereixia, malgrat que aquestes aportacions han estat força importants en la transformació de l'educació escolar i no escolar a l'Espanya contemporània i han acabat, en moltes ocasions, influint en la política educativa general i en l'actuació dels distints poders públics en matèria educativa.

Una de les raons d'aquesta manca d'interès pot ser l'encara excessiva associació entre educació i escola. Una altra, molt important, i que el grup de investigadors de la UIB ha hagut d'afrontar, són les dificultats que es presenten a l'hora de tractar l'estudi dels moviments associatius. Entre aquestes dificultats cal esmentar la documentació insuficient, o la poca rellevància de la documentació a l'hora d'establir els models educatius que regiren el dia a dia d'aquestes associacions cíviquestes.

Un dels resultats principals d'un projecte de recerca finançat pel Ministeri de Ciència i Tecnologia, dut a terme pel Grup d'Estudis d'Història de l'Educació de la UIB, ha estat palesar la importància de l'associacionisme juvenil en els processos de socialització i formació dels joves al llarg de l'època contemporània als territoris de parla catalana.

El grup d'investigadors ha localitzat una documentació ingent tant en arxius públics com privats, i ha establert un primer inventari d'entitats juvenils a partir de les dades del registre provincial d'associacions del fons documental del Govern Civil de les Balears, ubicat a l'Arxiu del Regne de Mallorca. A més, el grup de la UIB ha ampliat aquesta documentació amb la consulta dels arxius municipals de Palma, Manacor, Artà i Pollença, i d'associacions privades com el del Moviment Escolta Catòlic de Mallorca, a més de recopilar testimonis personals dels responsables de tot un ampli ventall d'associacions juvenils catòliques.

De la documentació recollida i analitzada pels investigadors s'ha palesat que al llarg del segle XIX distints col·lectius d'adults, tant culturals com socials, religiosos o polítics, es varen interessar per crear i orientar associacions juvenils. La intenció era clara: influir en el procés de socialització i de formació dels joves. Aquest procés es donà paral·lelament a la conformació social del concepte mateix de joventut, que a partir d'aleshores es convertí en una categoria social, a més d'una etapa biològica i psicològica diferenciada.

La renovació pedagògica de l'escola nova i el desenvolupament de la pedagogia del lleure

El desenvolupament de la psicologia evolutiva, d'una banda, i la vertebració i l'expansió de l'escola nova, que proposà l'infant com a protagonista de l'educació, foren els fonaments d'una nova manera d'abordar la infància, des de finals del segle XIX. El nen deixa de ser un adult petit per convertir-se en un ésser amb característiques pròpies.

Això suposa un canvi radical a l'hora d'abordar la formació, tant l'educació formal com la no formal, la que no es dona a l'escola, l'educació social. Es basteix un constructe social inexistent fins aleshores: el de la infància, que passa a ser un col·lectiu homogeni constituït d'elements indiferenciats (nins).

A començaments del segle XX neix el moviment escolta, l'excursionisme arrela en l'educació no formal amb un triple objectiu: l'activitat física, el contacte amb la natura i el coneixement del país

De quins canvis parlem? D'una manera molt succinta podem enumerar els següents, entre molts d'altres:

- 1) Es produeix una revisió del paper de la família, sobretot en les classes mitjanes, que passa a adoptar el paper de gran protectora del nin, involucrant-se els pares en la seva educació. Desapareix la figura de la dida.
- 2) El joc és acceptat com un fet essencial de l'educació de l'infant. D'aquesta manera es comencen a canalitzar els jocs, fins aleshores a casa o al carrer, a través d'espais públics reservats als nins: els primers jardins d'infància, el primer dels quals s'obrí el 1913 al barri obrer d'Hostafrancs a Barcelona.
- 3) La protecció i especial atenció a la infància té la traducció corresponent en nous textos legals, com la Llei de condicions de treball de les dones i els nens de 1900, tot i que el treball infantil era encara una realitat que no acabava d'esvair-se.

4) La puericultura i l'higienisme penetren en la societat, foragitant prejudicis i supersticions, la qual cosa contribuirà decididament a frenar els índexs de mortalitat infantil. Val a dir que tant Catalunya i el País Valencià com les Illes Balears ja presenten una situació molt bona en el primer lustre del segle XX gràcies al desenvolupament dels hàbits higiènics. Les taxes de mortalitat infantil als territoris de parla catalana són inferiors a la mitjana espanyola, i la més baixa correspon a les Illes Balears.

5) Les propostes renovadores en el camp escolar, i en concret el moviment de l'escola activa, impulsen les primeres iniciatives educatives en el temps lliure, de manera que es posen els fonaments de tota una pedagogia del lleure.

6) El contacte amb la natura i la promoció de l'esport i l'activitat física com a hàbit social seran dos pilars en què es fonamentarà bona part de la pedagogia del lleure durant el segle XX. Neix el moviment escolta,

La revista Blanco y Negro es feia ressó l'any 1910 de la creació a Viena d'una escoleta per a nins ubicada en el terrat de la fàbrica on treballaven els pares. El periodista va titular la crònica "La higiene y el juego". El 1913 s'obriria la primera escoleta en un barri obrer espanyol, a Hostafrancs (Barcelona).

l'excursionisme s'arrela en l'educació no formal amb un triple objectiu: l'activitat física, el contacte amb la natura i el coneixement del país.

7) Es creen biblioteques populars i es dóna una empenta important al llibre infantil. Es pondera el valor educatiu del conte i la rondalla.

8) Apareixen una munió d'ateneus, associacions, cercles i penyes de caràcter cívic i cultural, esportiu i polític.

El jove, una construcció social

Tot estava a punt per bastir una construcció social nova: el concepte de jove, basada en bona mesura en la descoberta de l'adolescència des de les perspectives biològiques i psicològiques. La joventut com a concepte ha arribat a ser, a començaments del segle XXI, una entitat essencial, específica i especialitzada, en el conjunt de la societat.

Els processos de concentració urbana i la difusió de l'escolarització durant el segle XIX produeixen una nova distribució del temps per als joves: escola i lleure. Però sobretot s'assisteix a un canvi ideològic profund en la societat. El doctor Bernat Sureda en fa un síntesi aclaridora: "La societat que es va desenvolupant al llarg del segle XIX esdevé més plural ideològicament.

Menys submissa als principis d'autoritat i a l'obediència. L'ordre burgès es fonamenta en el respecte a la individualitat i li reconeix el seu paper en la societat i en el terreny de l'organització política i social. D'una socialització imposada, que inculcava, de bon grat o per la força, els valors establerts, es passa a una socialització que reclama coneixement, consentiment i acceptació. Els discursos morals, ètics i polítics han de ser elaborats de nou per fer-los més comprensibles, més entenedors, més "ensenyables" podríem dir. Aquesta reconstrucció del missatge ha de tenir presents, més que mai, els distints destinataris, la seva edat, cultura i posició social. De la mateixa manera que l'individu guanya protagonisme, també en guanyen els distints col·lectius socials: les dones, els nins i joves, els obrers, etc. ".

La difusió de l'escolarització anava conformant, per als nins i joves que estudiaven, una nova distribució del temps, repartit entre el que dedicaven a l'escola i el que quedava lliure d'aquesta activitat. Ja no eren simplement adults en alguna fase prèvia a la maduresa que acabarien incorporant-se molt primerencament a la feina i que compartirien amb els adults les mateixes diversions i activitats. Els joves de finals del segle XIX i començaments del XX que es dedicaven a l'estudi, especialment a les ciutats, disposaven de temps lliure, un temps en el qual alguns

La primera institució mallorquina on es pogué observar un canvi en el tarannà envers l'oferta d'activitats de lleure per a nins i joves va ser el Patronat Obrer de Palma, creat l'any 1907 pel P. Guillem Vives.

Imatge d'una excursió escolar a Artà.

varen veure un nou espai per a la socialització. Els estudiants universitaris o dels instituts es van configurar com un col·lectiu específic, amb inquietuds, que participen en activitats organitzades pels adults o que comencen a rebre per part dels col·lectius d'adults una atenció específica.

Els intents d'influència en la socialització dels joves

L'objectiu principal dels investigadors que ha encapçalat a la UIB el doctor Bernat Sureda ha estat esbrinar en primer lloc quines iniciatives socialitzadores, quins intents d'influència sobre els joves, sorgiren tot just aquests disposaren d'un temps de lleure.

Efectivament, el procés d'oferir diverses propostes educatives per al temps de lleure dels joves des de diferents sectors interessats a influir-hi, es produeix al llarg de tot el segle XX. El que han estudiat els investigadors de la UIB és precisament com varen anar evolucionant al llarg del segle passat aquestes propostes.

Als començaments les propostes que es feien als joves no superaven el mateix model que es feia servir

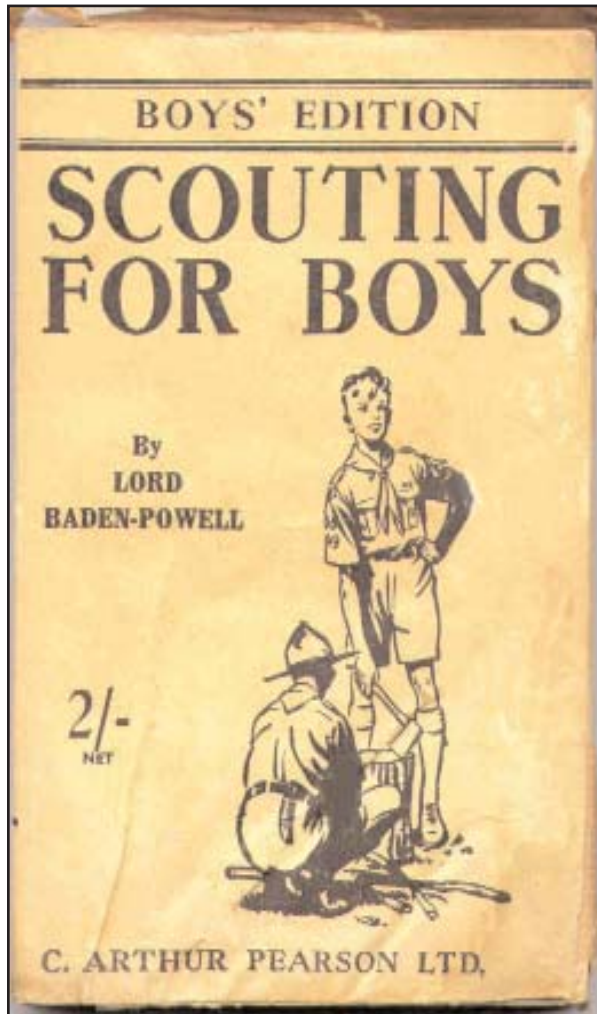
amb els adults. En realitat es tractava d'apèndixs de l'educació a l'escola: conferències, seminaris, cursos, etc.

Però molt ràpidament aquest model evoluciona cap a la participació activa dels destinataris i passen a ser els joves els qui comencen a fer les propostes. De bon començament aquesta iniciativa dels joves mateixos és més modesta i amb molta presència dels adults, però progressivament el pes de l'adult es redueix i s'entra en una dinàmica conflictiva: donar la paraula als joves suposa un entrebanc per a les intencions d'influir-hi dels sectors interessats. Al mateix temps, però, aquests mateixos sectors comprenen que sense donar iniciativa als joves les seves propostes es queden sense "clientela".

Segons Sureda, "entre aquelles primeres propostes, molt organitzades i dirigides pels adults, sense participació dels destinataris s'inclou a les Balears l'associacionisme catòlic desenvolupat especialment amb la Restauració, amb models com la Congregació Mariana de Joves de Sant Lluís Gonzaga, dependent de la Companyia de Jesús, que es va establir a Montision a principis de 1879, dirigida als estudiants exemplars que servirà de precedent a les Congregacions Marianes de Joves, amb un abast social més ampli o l'Acadèmia de la Joventut Catòlica

R. Baden-Powell va fundar l'escoltisme l'any 1908. La base ideològica del moviment se sustenta en la formació de joves mitjançant l'activitat i el joc, amb l'objectiu d'aconseguir individus capaços de valer-se per ells mateixos, amb iniciativa, independents, amb voluntat de ser solidaris però sense renunciar a la seva autonomia personal.

de Palma (1881-1888) o les associacions de joves que es crearen per iniciativa de distints ordes i congregacions religiosos, a més del dels jesuïtes ja esmentat. Aquest tipus d'associacionisme té exemples similars en altres indrets, com és el cas de les acadèmies que es creen a l'entorn dels col·legis escolapis de Catalunya per aquesta època amb la finalitat de tutelar els antics alumnes. Des del punt de vista del model educatiu, es fan servir instruments clàssics de difusió cultural com ara les conferències, les tertúlies, les vetllades literàries, artístiques o científiques, les activitats de pietat".

Les primeres iniciatives

Al parer dels investigadors són tres els grans àmbits en els quals sorgeixen les primeres iniciatives d'educació dels nins i joves fora de l'àmbit familiar i

escolar a les acaballes del segle XIX i començaments del segle XX: les colònies escolars, l'excursionisme i l'escoltisme.

Les colònies escolars nasqueren tant per iniciatives municipals arreu de les terres de parla catalana com també per iniciativa d'algunes entitats privades. En el fons, les colònies es pensaren per millorar la salut dels nins, amb una clara tendència medicohigienista. Es duia a terme un control mèdic dels nins i joves, els quals es posava en contacte amb la natura, i aviat s'anaren ampliant amb activitats d'acampada i banys de mar. Però les colònies tingueren també un element formatiu que s'accentuà amb el pas del temps.

Quant a l'excursionisme, es convertí ben aviat i en tot el territori de parla catalana en un instrument de formació integral dels joves. A més de convertir-se en l'alternativa a l'esport competitiu, afegí els vessants antropològic, geogràfic, històric, arqueològic..., en definitiva, es convertí en camí de coneixença de la terra i fou bressol de moltes entitats naturalistes i etnogràfiques.

Finalment, l'escoltisme va ser, segons els investigadors, el moviment associatiu juvenil més important.

El mètode escolta

La implicació del jove en el seu propi temps de lleure va ser un motor essencial de la renovació educativa no formal. Al mateix temps, però, apareixen a Europa nous corrents pedagògics com el positivisme evolucionista en el qual es fonamenten els pioners de l'escola nova anglesa que tindrien una influència decisiva en l'evolució de les propostes educatives als joves.

Ben connectat amb aquest corrent de l'escola nova anglesa, R. Baden-Powell crea l'escoltisme als voltants de 1908. La base ideològica del moviment se sustenta en la formació dels joves mitjançant l'activitat i el joc per aconseguir subjectes capaços de valer-se per ells mateixos, amb iniciativa, independents, amb voluntat de ser solidaris però sense renunciar a la seva

autonomia personal, formats com a homes amb criteri i llibertat abans que sotmesos a models imposats per la societat o els Estats.

L'escoltisme, afirma Sureda, "basat en l'educació per a l'acció, l'agrupació lliure i el respecte a la personalitat i la individualitat es convertia en una bona recepta educativa en defensa d'una societat liberal per evitar que els joves es deixassin enlluernar pels discursos retòrics a favor dels patriotismes estatistes, comunitarismes totalitaris o els sectarismes".

De fet, el sistema propugnat per l'escoltisme que ben aviat s'introduirà a les Balears esdevindrà al llarg del segle XX el referent en el qual més es fixaran les propostes dirigides a l'educació dels joves fora de l'escola, i fins i tot serà l'únic sistema capaç de mantenir un associacionisme juvenil voluntari amb una certa durada. Els altres models amb propostes pròpies dels adults dirigides als joves, bé siguin de caire religiós, polític o cívic, o en què la retòrica domina per sobre d'un programa basat en l'acció, tindran escassa capacitat de mobilització per al jovent.

L'escoltisme, diu Sureda, "es converteix de fet en el model de referència de tot un seguit de moviments associatius juvenils posteriors". Ara bé, en l'escoltisme també assistim a tota una dialèctica i a una evolució. Com diu Sureda, "un primer model correspon al que foren els Exploradores de España, assimilat per la Monarquia, amb una interpretació absolutament militarista de l'organització, amb un ritual exagerat. Aquest model serà emprat posteriorment per Primo de Rivera com a formació militar de la joventut i com a element vertebrador de l'espanyolisme en els joves. Un segon model està representat per l'escoltisme catòlic. L'Església catòlica, que en un bon començament recelà del moviment escolta, ja que procedia d'una cultura protestant, s'adonà posteriorment de les seves enormes possibilitats. En aquest punt, i a Mallorca, el bisbe Campins és el primer a fer la passa, a adonar-se que per als interessos de la pròpia Església cal dur la senyera escolta abans que siguin altres els que l'agafin. Aquest escoltisme catòlic serà el majoritari durant la dictadura franquista".

Finalment, segons el doctor Sureda, "hi ha un tercer

model escolta, que, a més d'eliminar tot militarisme, es vertebrava a l'entorn d'un eix cabdal: el compromís amb la terra i el país".

La primera institució mallorquina en què es pot observar el canvi de tarannà en relació amb l'oferta d'activitats de lleure per als nins i joves és el Patronat Obrer de Palma, el maig de 1907, a càrrec del pare Guillem Vives. La creació en el Patronat d'un Batalló Infantil que es convertirà després en un grup anomenat Trescadors, que segueix el sistema de l'escoltisme, era una forma de fer més estables i incrementar els lligams entre els nins i joves que acudien a les activitats del Patronat. Paral·lelament, el 1913, serà quan el bisbe Campins impulsarà abans que aquest es pugui crear per iniciatives laiques la introducció a Mallorca d'un escoltisme catòlic que tindria una àmplia difusió en distints pobles i indrets de Mallorca i que suposaria, en alguns casos, una forma de donar vida i atractiu a les formes tradicionals

Un grup de boys scouts a començaments del segle XX.

La memorització, l'obediència i el dogmatisme caracteritzaren el model pedagògic del règim franquista. També les seves iniciatives de lleure per a joves foren excessivament rígides. De fet, el model del Frente de Juventudes, malgrat comptar amb el suport del règim franquista, entrà a començaments dels anys setanta en una fase de decadència imparable. La seva rigidesa i l'excessiu dirigisme per part dels adults hi varen contribuir.

A los Delegados locales y Jefes de Bandera

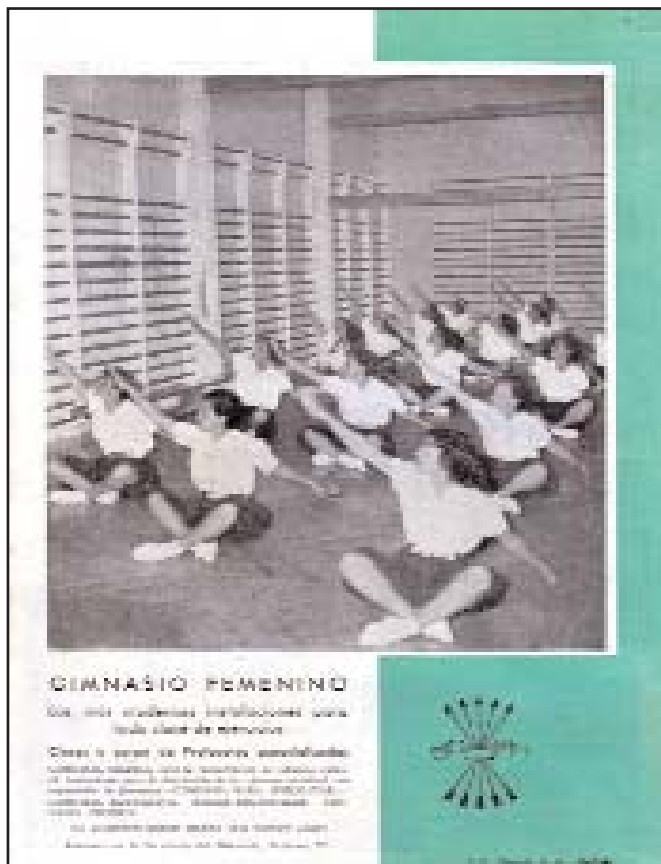
Camaradas:
«El Vanguardista es la Revista de las Organizaciones Juveniles de Baleares. Es el libro que una las diversas Delegaciones locales con la Delegación Provincial, es el resumen de las órdenes emanadas de esta Jefatura y la expresión del estilo nuevo de la España Una grande y Libre que todos anhelamos.»

Los que en las Organizaciones Juveniles de Falange Tradicionalista

ista y de las J. O. N. S. tanta jerarquía debía exigir de nuestros subordinados que lean «El Vanguardista», porque con su lectura será más azul el azul de sus camisas y brillarán más encendidas las cinco flechas, que laten sobre sus corazones. La misión de la Redacción es hacer que la semilla sembrada por EL AUSENTE en sus peregrinaciones por la estepa castellana, regada por la sangre de aquellos que buscaron un

puesto allí donde las ilusiones son realidades, sacurada por los llantos silenciosos de madres y esposas, fructifique en cosechas espléndidas de futuros resueltos y nobles.

Poned el interés que vuestro cargo exige en esta labor de propaganda, haced que el «El Vanguardista» sea la revista de todos los flecheros de Baleares y demostradles a ellos que la obligación mensual de adquirir esta publicación es laborar por la causa de la Patria Nueva.

d'associacionisme juvenil catòlic com ara les associacions marianes.

A diferència del grup creat en el Patronat, els Exploradors creats pel bisbe es varen difondre bàsicament entre el jovent de famílies benestants. Aquests primers grups d'escoltes mallorquins trobaren els instructors bàsicament entre joves militars, però també hi participaren clergues, mestres d'escola, metges i altres professionals de la sanitat.

A Catalunya l'escoltisme prengué ja en el moment de néixer dues direccions distintes. D'una banda, els Exploradors Barcelonesos, dirigits pel capità Pere Rosselló, eren de clara tendència espanyolista, centralista i militarista. De fet, s'expandiran a altres indrets d'Espanya amb el nom d'Exploradores de España.

D'altra banda, els Jovestels, fundats per Ignasi Ribera, eren federalistes, democràtics i catalanistes.

A València, en canvi, l'escoltisme aparegué sota un vessant també molt militarista: els Batallons Infants,

molt de l'estil dels que a Mallorca forní el Patronat Obrer.

L'escoltisme catòlic de postguerra

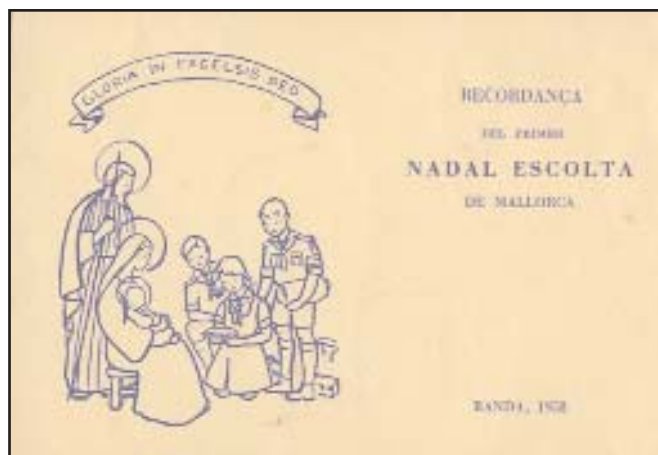
Amb la implantació del règim franquista es va produir un trencament complet amb els corrents renovadors en el camp de l'ensenyament que s'havien desenvolupat àmpliament en el període republicà. Queda foragitada tota la cultura pedagògica que feia de l'infant el centre del procés educatiu i de la seva activitat l'instrument per a la formació i el desenvolupament. S'instaurà un model pedagògic basat en la memorització, l'obediència i el dogmatisme. I, al mateix temps, l'activitat de l'Estat en matèria educativa es retreu a favor de l'Església i de la iniciativa privada, i la seva intervenció es limita a ordenar i regular l'educació.

De l'estudi realitzat pels tres grups d'Història de la Pedagogia de les universitats de Barcelona, València i les Illes Balears, queda palès que als Països Catalans foren els espais familiars i de relacions d'amistat els que serviren de fogar als primers indicis de la tradició renovadora en el camp de l'educació de la postguerra.

A finals de la dècada dels quaranta i a la primera dels cinquanta la societat civil catalana començava a reorganitzar-se de manera clandestina. Grups de joves

influïts pel catalanisme catòlic es trobaven en cases particulars, entre les quals la de Joan Raventós, al carrer d'Anglí de Sarrià, per rebre cursos d'història de Catalunya que impartia Raimon Galí i reflexionar sobre qüestions ideològiques, polítiques i morals de l'evolució de la societat catalana. A aquestes reunions hi assistien entre d'altres: Jordi Pujol, Anton Cañelles, Pere Figueres, Jordi i Francesc Bonet i Jordi Galí. Raimon i Jordi Galí eren fills d'Alexandre Galí, destacat pedagog, un dels inspiradors del reformisme pedagògic noucentista que va impulsar el catalanisme conservador durant el període de la Mancomunitat.

La continuïtat, doncs, entre els ideals pedagògics del moviment de renovació educativa que es va viure a Catalunya des de la primera de segle i els d'aquests

A partir dels anys cinquanta l'escoltisme, tant a Catalunya com a les Balears de mans d'Eladi Homs i la seva dona Maria Ferrer, va suposar un trencament amb els models educatius imperants en l'àmbit escolar i en les organitzacions juvenils franquistes com és ara el Frente de Juventudes.

L'excursionisme es convertí molt aviat i en tots els territoris de parla catalana en un instrument de formació integral dels joves. A més de ser una alternativa a l'esport de competició, afegí els vessants antropològic, geogràfic, històric, arqueològic..., en definitiva, es convertí en un camí de coneixement de la terra.

grups de resistència a la cultura franquista són evidents. La influència, familiar i d'amistat, que tingueren en aquests joves i en la represa de l'escoltisme homes com Alexandre Galí, o Artur Martorell, els converteixen en una segona generació de la primera fila dels ideals pedagògics noucentistes.

Fou un dels membres d'aquest grup, Eladi Homs i Zimmer, qui, arribat a Mallorca per motius professionals amb la seva família el 1954, va crear el primer grup escolta a Mallorca després de la guerra. Eladi Homs era fill d'Eladi Homs i Oller, considerat com l'inspirador inicial de la política pedagògica de la Mancomunitat de Catalunya, el responsable de les primeres escoles d'estiu per a mestres iniciades el 1914 i de l'adopció institucional del mètode

Montessori. Homs havia conegut l'escoltisme anterior a la Guerra Civil i havia col·laborat en la seva recuperació a la Catalunya de la postguerra. A partir de 1950 col·labora amb Raimon Galí -un dels mentors dels grups escoltes i alhora dels joves cristians catalanistes d'aquells anys- en la direcció de la branca Guies o Ruta dels grups escoltes catalans d'aquella època

És a dir, que, com afirma Sureda, "també a Mallorca foren les relacions d'amistat i familiars entre nuclis de l'exili interior -Francesc de B. Moll, Josep Maria Palau i Camps, Josep Forteza Rey, i altres- les que serviren per donar suport a les primeres experiències escoltes, tal com ha descrit Mateu Cerdà a la seva obra sobre l'escoltisme mallorquí".

Per convicció dels seus iniciadors, però també perquè en aquells moments no era possible cap altra alternativa, l'escoltisme es refugià sota la protecció de l'Església. Així, doncs, el model de l'escoltisme catòlic serà el que es mantindrà durant el franquisme, i serà el pont que unirà la renovació pedagògica de principis de segle XX amb la transició espanyola.

A partir dels anys cinquanta l'escoltisme, tant a Catalunya com a les Balears, de mans d'Eladi Homs i la seva dona Maria Ferret, suposa el trencament amb els models educatius que eren habituals en aquells moments al món escolar i a les organitzacions juvenils franquistes, com ara l'anomenat Frente de Juventudes. L'evolució en l'escoltisme

La diversitat de maneres d'entendre l'escoltisme es va anar ampliant i es feren més marcades amb el pas dels anys, amb la intervenció de més persones, amb el creixement dels grups i la varietat dels entorns socials dels distints agrupaments, amb la integració de noves idees i principis pedagògics i amb els canvis culturals i socials que es donaren al llarg de les dècades finals del franquisme.

Així, durant la dècada dels seixanta, i a mesura que es produeix un creixement quantitatiu important de l'escoltisme, amb la incorporació de nous personatges capdavanters, es deixa sentir la influència de noves idees que, progressivament, van diversificant la manera d'entendre l'escoltisme, que segueix trajectòries semblants a les de l'escoltisme francès i

del català, que són referents de l'escoltisme mallorquí. El que inicialment era un compromís idealitzat amb el país es va omplint de nous continguts més concrets que resulten de l'anàlisi crítica de la realitat social que el mètode mateix promou. Comença a sorgir la contestació contra l'ús excessiu de símbols externs com els uniformes, les banderes o les insígnies. Mètodes pedagògics nous, com la dinàmica de grups o les tècniques d'expressió, enriqueixen la simplicitat metodològica inicial, i els debats i les converses, sense sortir dels locals de trobada, sobre temes personals i socials esdevenen activitats tan importants com les excursions al camp o les activitats a l'aire lliure. La mística de la natura i l'ètica individual comencen a deixar pas a un major compromís social, que comporta la descoberta de la marginació i d'altres efectes negatius del desenvolupament econòmic de la societat mallorquina.

La mística de la natura i de l'ètica individual cediren el pas a un major compromís social que suposà el descobriment de la marginació i d'altres efectes negatius del desenvolupament econòmic de la societat mallorquina

És en aquesta època que comencen a treure cap propostes pedagògiques com la del Col·legi Pius XII, els mestres i les mestres del qual havien sorgit del moviment escolta, que desenvolupava un model inaudit a la Mallorca de principis dels setanta. També per aquest temps es fa la primera Escola d'Estiu, i comencen les colònies d'estiu de Can Tàpera amb el suport de l'Obra Social de la Caixa de Balears, sorgeixen les primeres iniciatives docents de caire empresarial impulsades des de sectors empresarials mallorquins, lligats a l'entitat ASIMA, i l'Obra Cultural Balear es transforma en associació i intensifica el seu suport a la renovació de l'ensenyament.

Com és lògic, també es viuen conflictes a l'interior del moviment escolta mateix. Les tensions acabaren el 1975 amb una escissió del moviment i amb l'aparició

L'evolució de l'escoltisme a Mallorca seguí trajectòries molt semblants a les de l'escoltisme francès i català. Allò que inicialment era un compromís idealitzat amb el país, s'anà reblint de nous continguts més concrets que resulten de l'anàlisi crítica de la realitat social que el mateix mètode escolta va promoure.

d'una nova organització escolta que es definí com a laica i que assumeix els postulats dels grups crítics amb el Moviment Escolta Catòlic de Mallorca. Els grups dissidents trobaren acollida i cobertura legal a l'OCB.

A principis de la dècada dels setanta s'assisteix, doncs, a una evolució bullent de l'escoltisme, el mèrit del qual fou que no abandonà mai la seva capacitat per generar una cultura pròpia que connectava amb

Aplecs escoltes durant els anys setanta. A la imatge superior una missa al camp, en el moment de combregar les daines. A la imatge inferior un grup de rangers amb els seus caps.

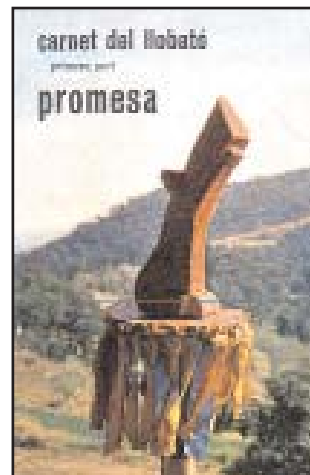
les necessitats dels nins i especialment dels adolescents. Construï un sistema de referències d'identificació que reforçaven la coherència del grup i afavorien les relacions interpersonals entre iguals més enllà de la simple relació que implicava en altres models la coincidència a assistir a un mateix tipus d'activitat. La divisió dels nois i de les noies en grups petits, les patrulles, responia perfectament a les necessitats que tenen els joves preadolescents i adolescents de trobar el suport d'altres membres del seu grup d'edat.

Creant la seva pròpia cultura els grups escoltes marcaran una clara divisió amb el món adult i es faran refractaris a la influència de discursos o retòriques exteriors, l'acció dominarà sempre per sobre del discurs i dels principis doctrinals. Per aquest motiu l'escoltisme, malgrat els intents d'apropriar-se d'alguns dels seus elements, feia difícil la seva manipulació per part de models totalitaris.

Aquesta dinamicitat de la cultura que genera l'escoltisme, del seu sistema de símbols i referències, va fer que el moviment fos de llarga durada i sobrevisqués als canviants esdeveniments del segle XX. Tant és així que, com afirma Sureda, "la litúrgia mateixa de l'Església catòlica canvià per mor de l'escoltisme: la introducció de la música folk, la participació més activa dels assistents, la manca de rigidesa de la litúrgia..., els escoltes empenyeren fort en la direcció marcada pel Concili Vaticà II". Molt al contrari, al principi de la dècada dels setanta, el model del Frente de Juventudes, malgrat tot el suport del règim franquista, estava absolutament en decadència, una decadència que es fonamenta precisament en la rigidesa, en el dirigisme excessiu dels adults. El grup escolta creava el seu propi espai, s'autoorganitzava. D'aquesta manera l'escoltisme fou capaç d'incorporar tots els canvis que els adolescents i joves mateixos reclamaven.

El cinquantè aniversari de l'escoltisme a Mallorca

El Grup d'Estudis d'Història de l'Educació de la UIB ha iniciat recentment un procés de col·laboració amb el Moviment Escolta Catòlic de Mallorca per tal de catalogar i conservar el seu patrimoni documental. Els investigadors han recollit més de dues mil fotografies referents als diferents agrupaments del Moviment, que aviat complirà el cinquantè aniversari a Mallorca, per la qual cosa seria adient fer una gran exposició commemorativa que donàs a conèixer la història d'aquest moviment recollint les aportacions de la recerca realitzada.

A la imatge superior, una acampada escolta als anys setanta. En el centre es poden observar les cobertes de publicacions adreçades tant als joves de més edat, els "pioners" i les "caravel·les", com als més petits, els "llobatons". A la imatge inferior, es pot veure tot un agrupament.

Projecte finançat

Títol: Asociaciones juveniles: educación y socialización (1900-1976). Un estudio comparativo entre Cataluña, Valencia y Baleares.

Referència: BSO2000-0663-C04-02

Entitat finançadora: Ministeri de Ciència i Tecnologia.

Període: 2001-2003

Investigador responsable

Doctor Bernat Sureda Garcia, catedràtic de Teoria i Història de l'Educació

Grup d'Estudis d'Història de l'Educació

Departament de Ciències de l'Educació

Edifici Guillem Cifre de Colonya

Tel.: 971 17 25 91

E-mail: bernat.sureda@uib.es

El doctor Bernat Sureda, investigador responsable del projecte de recerca.

Altres membres de l'equip

Maria Immaculada Pastor Homs

Francesca Comas Rubí

Jordi Vallespir Soler

Miquel March Manresa

Xavier Motilla Sala

Alguns dels membres de l'equip de recerca davant el monument en memòria del bisbe Campins, al santuari de Lluc, impulsor de l'escoltisme a Mallorca.

Publicacions (revistes)

MARCH, M.; SUREDA, B. "La renovación del método educativo en las asociaciones juveniles católicas en los años sesenta del siglo XX." En prensa en la Revista Historia de la Educación.

SUREDA, B. " La investigación en historia de la educación y los otros espacios de socialización y formación de los jóvenes en el siglo XX. Introducción." En prensa en la Revista Historia de la Educación.

Publicacions (llibres i capítols llibres)

GONZÁLEZ-AGÀPITO, J.; MARQÈS, S.; MAYORDOMO, A.; SUREDA, B.: Tradició i renovació pedagògica. 1898-1939. Història de l'Educació. Catalunya, Illes Balears, País Valencià, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.

SERRA, S.; SUREDA, B. (coord.): Els joves a l'època contemporània, Palma, Institut d'Estudis Baleàrics, Govern de les Illes Balears, Palma, 2003.

SUREDA, B. "Moviment associatiu i renovació educativa (1950-1983)" a SERRA, S.; COMPANYY, A.: El moviment associatiu a les Illes Balears, Palma, Institut d'Estudis Baleàrics, Govern de les Illes Balears, Palma, 2001.

SUREDA, B.: "L'associacionisme juvenil a Balears: aspectes educatius" a SERRA, S.; SUREDA, B. (coord.): Els joves a l'època contemporània, Palma, Institut d'Estudis Baleàrics, Govern de les Illes Balears, Palma, 2003, pp. 51-72.

PASTOR, M. I. "Cultura juvenil i institucions educatives. Breus reflexions entorn d'un desencontre", en SERRA, S.; SUREDA, B. (coord.): Els joves a l'època contemporània, Palma, Institut d'Estudis Baleàrics, Govern de les Illes Balears, Palma, 2003, pp. 287-292.

SUREDA, B. "El modelo educativo del esculatismo católico femenino en Mallorca a mediados de los años sesenta del siglo XX a través de un diario de actividades" en SOCIEDAD ESPAÑOLA DE HISTORIA DE LA EDUCACIÓN: Etnohistoria de la escuela, Burgos, Universidad de Burgos, 2003, pp. 741-752.

MARCH, M.; SUREDA, B. "La reforma educativa de l'escoltisme mallorquí de finals dels seixanta i la formació de caps", a: La renovació pedagògica, Girona, Societat d'Història de l'Educació dels Països de llengua catalana, 2003, pp.331-344.

MARCH, M.; SUREDA, B. "De la secció unitària a les unitats rangers i pioners i la renovació pedagògica de l'escoltisme mallorquí", a: La renovació pedagògica, Girona, Societat d'Història de l'Educació dels Països de llengua catalana, 2003, pp. 345-356.

Comunicacions a congressos

SUREDA, B. Ponència: "Moviment associatiu i renovació educativa (1950-1983)", en XIX Jornades d'Estudis Històrics locals, 2000.

SUREDA, B. Ponència: "L'associacionisme juvenil a Balears: aspectes educatius", XXI Jornades d'Estudis Històrics locals, 2002

SUREDA, B.; COMAS, F. La recuperación de los ideales de la Escuela Nueva en las asociaciones juveniles católicas durante el franquismo en España. (1950-1970)., ISCHE 26, Ginebra, Université de Genève, juliol, 2004.